

szinte nem is ismerjük. Különösen Japánnak vannak jelentős európai ipari befektetései, és a japánok üzleti, turista és európai nyelvtanulási célokkal Európába érkező áradata szintén komoly figyelmet érdemel. Nagyon lényeges a jövő gazdasági és politikai kapcsolatai szempontjából, hogy Európa megfelelően képzett emberekkel rendelkezzen, ehhez pedig meg kell növelni az európai felsőoktatási intézmények teljesítményét és együttműködését a Közösségben, hogy a szükséges hálózatokat és csereprogramokat fejleszteni lehessen.

EGYETEMEK ÉS FŐISKOLÁK – SZABADSÁGBÓL NYERT MINŐSÉG[†]

A svéd felsőoktatási rendszer a parlament 1975-ben meghozott, és 1977-ben bevezetett döntésén alapul. Az 1975-ös döntés szerint gyakorlatilag minden, a középiskolára épülő oktatás a felsőoktatási rendszer részét képezi.

A törvény az egyetemek és főiskolák országos tervezésének teljes rendszerét tartalmazza. Minden egyes egyetem és főiskola profilját parlamenti döntés határozza meg.

A szakmai munkaerőpiac egyes területeire irányuló oktatási programokról a parlament dönt a központi kormányzat javaslata alapján. Ily módon a teljes egyetemi és főiskolai rendszer politikai szempontból meghatározott szükségleteken alapul.

A jegyzék

Az 1991 szeptemberi választásokat követő kormányváltás után az Oktatási és Tudományos Minisztérium egyik legfőbb céljaként tűzte ki a felsőoktatási rendszer szerkezetére vonatkozó változtatási javaslatok elkészítését, ami szerint a központi kormányzatnak csak az általánosabb jellegű döntések meghozatalában kell részt venni. A kormányzat törekvése a felsőoktatás deregularizációja volt.

Az egyetemek és főiskolák függetlensége címet viselő reformtörekvéseket tartalmazó jegyzéket 1992 január közepén adták ki, és 1992 tavaszán vitatták meg az egyetemek, főiskolák, valamint a különböző hatóságok és szervezetek.

A vita lezárásával mostanra elkészült a jegyzék, és a kormány ennek alapján törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé. Az új rendszer remélhetőleg 1993 őszén beindul.

Indítékok

A felsőoktatás és az állam szétválasztásának két alapvető indítéka van. Az első az, hogy a növekvő tudás szabadságot, függetlenséget és versenyt kíván. A második egy alapelv: a különbözőséget támogató és a mindent magába foglaló államhatóság veszélyét ismerő társadalomnak a döntő kérdésekben meg kell őriznie egyensúlyát. Ide tartozik az egyetemek és főiskolák szabadsága is.

A szabályozástól a függetlenségig

A felsőoktatás elmúlt évtizedekben bekövetkezett számottevő bővülése, és a központi ellenőrzés lehetőségeibe vetett hit a 60-as évek végén és a 70-es évek elején a szervezeti és az

[†] Universities and University Colleges – Quality through Freedom. A summary of the government bill. Swedish Ministry of Education and Science, 1992. Fordította Fehérvári Anikó.

oktatási feltételek tekintetében minden részletre figyelmes, központilag szabályozott rendszerhez vezetett.

A kormányzat és a parlament az egyetemek és főiskolák számára részletesen kidolgozott terveket készített, ezzel egyidőben a diákok szabadságát az oktatási programokra és a tantárgyválasztásra vonatkozó szabályok korlátozták. Bár az elmúlt években számos szabály megváltozott, a szabadság még nagymértékben növelhető.

Nemzetközi nézőpont

A felsőoktatási rendszer teljes átalakítása nemzetközi szempontból is szükséges. Az egyetemek természetüknél fogva mindig is nemzetköziek voltak. Az elmúlt néhány év fejlődése, ami alatt megnövekedett a nemzetközi csere, kooperáció, valamint felerősödött a diákok és a szakképzett munkaerő európai versenye, tovább hangsúlyozzák a felsőoktatás, és a megszerzett fokozatok összehasonlíthatóságának fontosságát.

Kormányzati stratégia

A stratégia megváltoztatása három ponton a svéd felsőoktatás és kutatás színvonalának növekedéséhez fog vezetni, és biztosítja Svédország nemzetközi versenyképességét. Így:

- A fejlesztések szabadsága és ösztönzése, valamint a minőség növelése az állami egyetemeken és főiskolákon.
- Az állami és a független egyetemek és főiskolák kapcsolatának határozott és egyértelmű szabályozása.
- Egyes egyetemek és főiskolák új, nem-állami formái.

Megnövelt autonómia

Az állami egyetemek és főiskolák autonómiája jelentősen megnövekszik azáltal, hogy nagyobb szabadságot kapnak a következő kérdésekben:

- a tanulmányi rend szervezése;
- az ajánlott kurzusok választéka;
- a hallgatói tandíjak;
- oktatói státusok létrehozása és kinevezések;
- a tanárok előmenetelének megtervezése;
- tanszéki szervezet;
- a hallgatók erőforrás-felhasználása;
- kutatási pályázatok elosztása.

Ezt a szabadságot néhány törvény és rendelet korlátozza a következők érdekében:

- a kritikai gondolkozásmód és a kutatás szabadságának alapvető garantálása;
- a hallgatók és oktatók egyéni jogi biztonsága;
- a minőség biztosítása;
- a döntési mechanizmus és a vezetői felelősség biztosítása;
- a szabadabb munka biztosítása a más törvények hatálya alóli kivonással;
- tiszta és alapvető célok.

A szabadság mindenféle korlátozását egyedileg kell megindokolni. A külön nem szabályozott kérdésekben minden esetben helyi, egyetemi vagy főiskolai szinten kell döntést hozni.

A tanulmányi rend kötöttségének csökkentése

A szabadság az alapelve a hallgatók tantárgy- és tanulmányi rend-választásának is. A hallgatók szabadon válogathassanak a tantárgyak között a főiskolai vagy egyetemi oklevél megszerzéséhez.

Az egyetemek és főiskolák megnövelt szabadságának együtt kell járnia az újfajta gondolkodásmódok, a színvonalas verseny és az erőforrások hatékony kihasználásának ösztönzésével. Enélkül az adókból finanszírozott rendszerben felléphet a pangás.

Az újonnan felállított országos minősítő titkárság kulcsszerepet fog játszani a minőség növelésében. A titkárság nemzetközi összehasonlításokat fog kezdeményezni, és felül fogja vizsgálni az egyetemek és főiskolák saját minősítő rendszerét. A titkárság lesz felelős a különböző vizsgálatok eredményeiből következő szükséges lépésekért.

Ezen felül a hallgatók és az adófizetők jogosultak lesznek bizonyos információk elérésére, így a minőségi verseny fejlődésének szükséges feltételei létrejönnek.

A másság támogatása

A felsőoktatás és kutatás területének állami megoldásai mellett szükség van a másságot és a konstruktív versenyt segítő lehetőségekre.

Svédországban ma mindössze néhány független felsőoktatási intézmény működik, változó minőséggel és célokkal, a központilag tervezett egyetemi és főiskolai rendszer kiegészítéseként.

A törvényjavaslat szerint egy szabad rendszerben fontos, hogy a független egyetemek és főiskolák áttekinthető szabályok alapján és az állammal való tisztázott kapcsolatuk mellett kapjanak lehetőséget a működésre.

Két kategória

Az állami intézmények az alábbi két kategóriába tartozhatnak: a "Felsőoktatási Rendeletben" megadott fokozatoknak megfelelő intézmények, és a működési költségekhez állami támogatást kapók. A valamely fokozatot elérő szabad egyetemek és főiskolák hallgatói jogot nyernek tanulmányi ösztöndíjak elnyerésére.

Szövetségek lehetőségének vizsgálata

A most bemutatott javaslattal egyidőben a kormány megvizsgálja annak a lehetőségét is, hogyan lehet egyes állami egyetemeket és főiskolákat függetlenné alakítani, például egyetemi szövetség formájában.

Az állami egyetemekkel és főiskolákkal szemben az ilyen intézmények függetlensége jelentősen megnövekedne, nemcsak a hallgatók számának, az oktatás és kutatás irányvonalának tekintetében, de szervezeti és vezetési kérdésekben is.

A Felsőoktatási Törvény – jogi keretek

Az állami egyetemeket és főiskolákat az állampolgárok adóiból tartják fenn, tehát működésük alapvető feltételeit a parlamentnek kell meghatározni.

A most előterjesztett törvényjavaslatban az áll, hogy az egyetemek és főiskolák célja az oktatás biztosítása, a kutatási és a művészeti fejlesztő munka végrehajtása, valamint szoros kapcsolattartás a két fő feladat között. A minőség hangsúlyozása kiemelkedő helyet kell hogy kapjon a törvényjavaslatban, ezért a rendelkezésre álló erőforrások hatékony felhasználása döntő fontosságú.

A férfiak és nők közötti egyenlőséget minden tekintetben be kell tartani az egyetemi és főiskolai oktatásban. Az egyetemek és főiskolák elősegítik más országok megértését és a nemzetközi kapcsolattartást.

Egy másik fontos cél a kutatás szabadsága. A törvényjavaslat meghatározza például, hogy a kutatási témák szabadon választhatók, a kutatási módszerek szabadon fejleszthetők, valamint a kutatási eredmények is szabadon közreadhatók.

Az egyetemi fokozatok szabályozása

A kormány a törvényjavaslatban indítványozza, hogy az oktatás tanulmányi rendjében a központi szabályozás szervezete megszűnjön, minden egyetemi képzés kurzusok formájában folyjon. A hallgató tervezi meg a diplomához vezető utat. Ha az egyetem és főiskola kívánja, tanrendi formába válogathatja össze a kurzusokat.

A tanulmányi rend keretei

Az egyetemi fokozatok szabályozásánál a kormány állapítja meg a tanulmányi rend különböző kurzusaira vonatkozó követelményeket. A szabályozás előírja, milyen fokozatokat lehet odaítélni és milyen követelményeket kell teljesíteni az adott fokozat megszerzéséhez.

Az egyetemi fokozatszabályozás célja: a követelmények és a különböző fokozatok leírása; a minőség fenntartása az alapvető célok meghatározásával; bizonyos kurzusok földrajzi elosztása.

Az eltérőség által támasztott igények

A tanrendre vonatkozó új szervezeti formák a kurzusok nagyobb és eltérőbb választékhoz fognak vezetni a különböző egyetemeken és főiskolákon. Ez megköveteli, hogy a hallgatók több információhoz jussanak.

A nagyobb változatosság nem képezhet akadályokat a különböző egyetemek és főiskolák között. A hallgatókat meg kell győzni arról, hogy megfelelő intézkedések biztosítják a máshol – így például külföldön – szerzett tudás elismerését.

A jövő felsőoktatásában fontos alapelv a nemzetközi mobilitás. A törvényjavaslatban külön figyelmet fordítanak arra, hogy például az EK országokban szabályozták az egyes szakmák betöltéséhez szükséges fokozatokat.

A felsőoktatásban négy fokozat érhető el: az egyetemi diploma (Master fokozat) megszerzéséhez legalább 160 pont szükséges (1 pont=1 hét, 1 tanév=40 pont); a főiskolai diplomához (Bachelor fokozat) 120 pont szükséges; főiskolai bizonyítvány 80 pont elérése után szerezhető; az alkalmazott és előadó művészetekben különböző időtartamú tanulmányok után adnak ki oklevelet.

Az egyetemi és a főiskolai diploma megszerzéséhez bizonyos tanulmányi követelményeknek is eleget kell tenni. Egy tárgyat az első esetben legalább 80, a másodikban legalább 60 pontnyi időtartamig kell tanulni. Ezenfelül a hallgatóknak egyéni feladatot is kell végezniük 20 (vagy 2x10), illetve 10 pont erejéig.

Az általános fokozatokon kívül körülbelül 25 szakmai fokozatot is meg lehet szerezni, például pszichológusi, általános és középiskolai tanári vagy ügyvédi diplomákat. Ilyen szakmai fokozatot ad ki a Svéd Agráregyetem is.

A svéd felsőoktatás nemzetközivé tétele érdekében az egyetemi fokozatokról szóló rendelet megadja e fokozatok angol megfelelőit is.

A jelenleg működő általános tanulmányi rend az 1992–93-as pénzügyi év végéig marad meg. A törvényjavaslat lehetővé teszi, hogy az 1997–98-as pénzügyi évig a mai rendeleteknek megfelelően lehessen tanulni.

A felsőoktatás választhatósága

A törvényjavaslat szerint a felsőoktatásnak megfelelő oktatási alapokra kell épülnie. A parlament által javasolt új felsőfokú középiskolákban minden országos program hároméves lesz. Minden ilyen országos program lehetővé teszi a hallgatók szabad felsőoktatási intézmény-választását.

A követelmények teljesítésének feltétele a különböző módon megszerezhető, azonos szintű tudás. A szintet az egyes egyetemek és főiskolák mérik fel. Az általános felsőoktatási intézmény választhatóságát az új felsőfokú középiskolai rendszer beindulása után azonnal érvénybe lépteti.

Az általános követelmények mellett egyes kurzusokra és oktatási programokra speciális felvételi követelményeket is meghatározhatnak. A törvényjavaslat szerint ezekről az egyetemek és főiskolák maguk döntenek, így meghatározhatják saját minőségi követelményeiket.

Kiválasztás és felvétel

A törvényjavaslat szerint az egyetemek és főiskolák maguk döntenek az oktatási programokra való felvételeiről. A hatékonyság és a hallgatók érdekében a felvételi rendszert technikailag össze kell hangolni. Ezt a most alapított "Felsőoktatási Hivatal" végzi.

Az egyes egyetemek és főiskolák maguk döntenek a felvételik feltételeiről is. A következő feltételek alkalmazhatók: osztályzatok, általános egyetemi alkalmassági vizsga, speciális tesztek (pl. felvételi elbeszélgetés), korábbi előélet az oktatásban és a munkában.

Posztgraduális képzés

A posztgraduális képzés magas színvonalának biztosítása érdekében 80-ról 120-ra emelték a minimális felvételi pontszámot. A karok ezen felül speciális követelményeket is támaszthatnak.

A posztgraduális oktatásban legalább két év után, közbelső fokozatként bevezetik licenciátusi fokozatot. A jövőben a következő minősítő osztályzatok lesznek: nem felelt meg, megfelelt, kiválóan megfelelt.

Kinevezési rendszer

Az oktatás és kutatás magas színvonalának erősítésére figyelemmel kell kísérni és ösztönözni kell az egyetemi és főiskolai oktatók tudományos fejlődését. A kinevezési rendszernek rugalmasabbá kell válnia. A törvényjavaslat a következőket tartalmazza: a posztgraduális tanulmányok a doktorátus elnyerése után még egy évig meghosszabbíthatók; a tudományos segédmunkatársihoz hasonló státusok két évvel meghosszabbíthatók külön indoklás nélkül; az előadókat külön előmeneteli lehetőségek illetik meg – például egyes, különösen képzett előadók díjazása; az egyes oktatói státusokat – az egyetemi tanárit is – az egyes egyetemek és főiskolák igazgatói testülete hozza létre a jövőben. A kinevezésekről – a professzori kinevezések kivételével – a fenti testület által kinevezett főigazgató vagy helyettese dönt.

Kinevezések

A kinevezés a megfelelő minőség biztosítását szolgálja. A kinevezési bizottságok megmaradnak, de a személyzet képviselői többé nem játszanak szerepet az eljárásban. Tudományos segédmunkatársi státus betöltéséhez szakértői véleményt kérnek a jelölt alkalmasságáról.

Az integritás érdekében az egyetemi tanárok továbbra is különleges kinevezési biztonságot élveznek a Felsőoktatási Törvény szerint.

Tanszéki felépítés

Az egyetemek és főiskolák a jövőben nagyobb mértékben határoznak belső szervezeti felépítésükről. A törvényjavaslat indítványozza, hogy az egyetemek és főiskolák a következő alapelveket érvényesítsék a döntéshozó testületek alapszabályaiban:

A különböző döntéshozó testületekbe az oktatói és a hallgatói képviselők választással kerülnek, a felelős vezetők, például a tanszékvezetők kinevezése a velük azonos területen dolgozók ajánlása alapján történik.

Az igazgatóság ajánlásán alapulnak a kormányzati kinevezések is. Az igazgatóság ajánlásának benyújtása előtt egy többségében oktatókból álló megválasztott csoport szavaz arról, hogy kit ajánljanak kinevezésre.

Minden, az igazgatósági szint alatt álló döntéshozó testület többségét oktatók alkotják.

Minden oktatási ügygel foglalkozó döntéshozó testületben hallgatók is képviseltetik magukat.

Önkormányzati hagyományok

Az egyetemeknek és főiskoláknak hosszú múltra visszatekintő, a kollektív felelősségben megnyilvánuló önkormányzati hagyományai vannak.

Az oktatási célok eredményének és felépítésének felülvizsgálata képzett kollégák nyílt és bíráló megbeszélésein folyik, ahol főként az egyetemi szabadságot, valamint az oktatás és kutatás minőségének megóvását tartják szem előtt.

A belső felépítés kötöttségeinek oldása

A belső felépítést nagymértékben az érintett egyetem vagy főiskola határozza meg. Bizonyos döntéseket azonban az igazgatóság valamint a Felsőoktatási Törvény befolyásol.

E törvény javaslata szerint az igazgatóság tagjainak többségét a kormány nevezi ki, a fennmaradó tagokat az oktatók és a hallgatók. A szakszervezeti képviselőknek joguk van véleményt formálni és nyilvánítani.

A döntéshozó testületek felépítésének javaslata

Az egyetemeken és főiskolákon karonként szerveződjön döntéshozó testület (kari tanács), amely egyaránt felelős a karon folyó kutatásért, valamint a graduális és posztgraduális képzésért. A tagokat (kivéve a hallgatói képviselőket) az érintett oktatók választják meg. A többség legalább doktorátussal rendelkezzen. Az igazgatóság dönthet egy speciálisan graduális képzéssel foglalkozó határozathozó testület felállításáról.

Minőség és értékelés

A minőséget hangsúlyozó törvényjavaslat kiemeli azon mérőrendszer fontosságát, amelyet a Felsőoktatási Hivatal a graduális képzés minőségének javítása érdekében bevezetésre javasol. Az egyetemek és főiskolák maguk döntenek el, hogy ezen mérőrendszer mely elemeit vezetik be.

Belső és országos értékelés

Valamennyi egyetem és főiskola kötelessége széleskörű belső önértékelés végrehajtása. Országos szinten a folyamatos értékelést az újonnan alapított titkárság végzi.

Az országos értékelést független testületek illetve csoportok fogják végrehajtani. Az országos titkárság többféle minőségellenőrzési rendszert fog használni.

A titkárság feladatai: az értékelés tervezése, szabályozása, összesítése és nyilvánosságra hozása; az egyetemek és főiskolák támogatása saját értékülésük végrehajtásában, valamint a minőséget biztosító rendszer értékelése; az értékelések eredményeként elfogadott intézkedések ellenőrzése; az egyetemek és főiskolák vizsgálata a fokozatok odaítélésének jogával kapcsolatban.

Az erőforrások elosztása

Az egyetemi és főiskolai szabadság alapelve fontos következményekkel jár 1993-tól, amely a felsőoktatás graduális szintjén a mennyiségi tervezésben és az erőforrások elosztásában nyilvánul meg.

A hallgatói létszámmra vonatkozó döntések a jövőben a mainál jobban meghatározott alapon történnek; általában oktatási terület szerint, ami alapvetően a kar területével van összefüggésben. A döntésben a felvételi keretszámok helyett a végzős hallgatók számát kell figyelembe venni.

A törvényjavaslat szerint a graduális oktatás erőforrás-elosztásának három alapvető eleme: minőség, a hallgatók választása, az erőforrások hatékony felhasználása.

Hároméves oktatási feladatterv

Az oktatás különböző területeinek erőforrás-számítását hároméves periódusokra kell elvégezni. A hároméves periódus elején az egyetemeknek és főiskoláknak ki kell tűzniük oktatási feladattervüket. Ebben szerepelnie kell a végzős hallgatók számára és a minőség biztosításának rendszerére vonatkozó követelményeknek. A törvény az erőforrások elosztására a következő rendszert javasolja:

A graduális oktatás erőforrásainak szétosztásában legfontosabb szempont a nappali képzésben résztvevő hallgatók oktatási feladatterv szerinti száma. Az erőforrásokat szétosztják, amint a hallgatókra vonatkozó adatok rendelkezésre állnak.

A graduális oktatás erőforrásainak egy részét az előre lefektetett minőségi mutatók alapján osztják szét.

A fenti rendszert kiegészíthetik azok a "mozgatható" erőforrások, amelyeket a hallgatók magukkal visznek, amikor egyik egyetemről a másikra mennek át.

A következő három éves oktatási terv függ az előző terv eredményétől, azaz a nappali hallgatók és a kiadott diplomák számától.

Új rendszer – fokozatosan

Az erőforrások elosztásának rendszerét az elkövetkező három évben folyamatosan kell bevezetni. Az új rendszerben fel kell használni a bevezetési szakaszban szerzett tapasztalatokat.

A kutatási és posztgraduális oktatás erőforrásainak elosztása a kutatási infrastruktúra támogatásának és az egymással versenyző projektek támogatásának kombinációjával történik. A karok alaptámogatását és az elkövetkezendő három év erőforrásainak mértékét az 1993-as évi kutatási törvényjavaslat állapítja meg.

